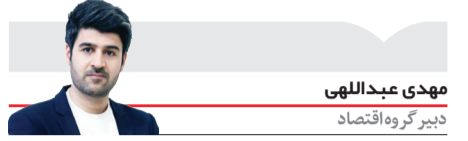




رهبر انقلاب سران ۳ قوه را موظف به رفع فوری موانع جهش تولید کردند؛ چالش‌های اصلی کدام‌اند؟

موانع اصلی تولید؛ تورم، بانک‌ها و بروکراسی



مهدی عبداللّهی
دبیر گروه اقتصاد

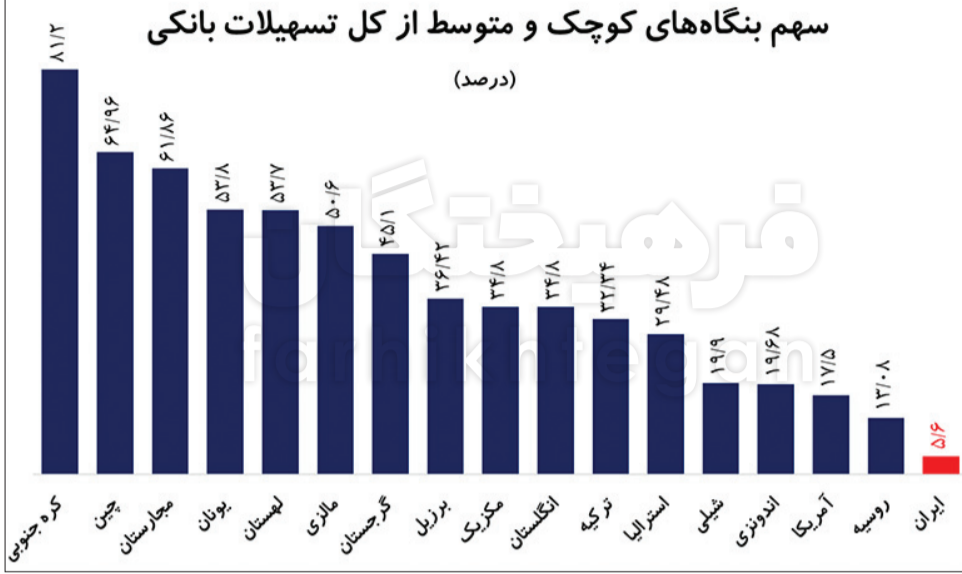
براساس گزارش اخیر مرکز آمار ایران، نرخ بیکاری در بهار امسال به ۹/۸ درصد رسیده با این حال، تعداد شاغلان کشور نسبت به مدت مشابه بهار سال گذشته کاهش نزدیک به ۱/۵ میلیون نفری داشته است. همچنین بهار امسال از نزدیک به ۲۳ میلیون شاغل کشور، ۱۰ میلیون نفر طی هفته کمتر از ۴۴ ساعت (کمتر از ۸ ساعت در روز) کار کرده‌اند، این درحالی است که در بهار سال گذشته این میزان حدود ۸/۵ میلیون نفر و ۱/۵ میلیون کمتر از بهار امسال بوده است. بر هیچ کسی پوشیده نیست که بخشی از این اتفاقات در نتیجه شیوع ویروس کرونا و به تبع آن آسیب هر دو بخش عرضه و تقاضا اتفاق افتاده است. اما موانع تولید و اشتغال در ایران موضوعی قدیمی است؛ چرا که براساس آمارهای جهانی، در گزارش ۲۰۲۰ بانک جهانی سهولت کسب‌وکار و تولید در ایران نامساعدتر از ۱۲۶ کشور جهان بوده و ایران رتبه‌ای بهتر از ۱۲۷ را در بین ۱۹۰ کشور به‌دست نیاورده است. همچنین در بین ۱۵ کشور منطقه نیز، انجام کسب‌وکار در ایران فقط از کشورهای یمن، افغانستان و عراق بهتر و مساعدتر بوده که هر سه به نوعی درگیر جنگ و تنش‌های سیاسی و نظامی هستند.

در این خصوص در مطلب پیش رو با استفاده از گزارش «سهولت کسب‌وکار جهانی» بانک جهانی رتبه و جایگاه ایران در شاخص‌های موانع تولید و کسب‌وکار را مشخص کردیم، سپس با استفاده از داده‌های تاریخی که مرکز پژوهش‌ها و اتاق بازرگانی از وضعیت «شاخص محیط کسب‌وکار ایران» به صورت فصلی (۲۷ فصل) منتشر کرده‌اند، ۱۰ مانع اصلی تولید و کسب‌وکار در ایران را مشخص کردیم و در ادامه نیز از داده‌های گزارش پایش «امنیت سرمایه‌گذاری» ۱۰ دلیل تمایل کم به سرمایه‌گذاری‌های جدید در تولید را مشخص کردیم. بررسی‌ها نشان می‌دهد سه مولفه ۱- «غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات»، ۲- «دشواری تأمین مالی از بانک‌ها» و ۳- «بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات ناظر بر کسب‌وکار» از مهم‌ترین دلایل موانع کسب‌وکار در ایران هستند. در کنار این موانع، وجود رقابت غیرمنصفانه شرکت‌ها و موسسات دولتی و شبه‌دولتی در بازار با بخش خصوصی، وجود انحصار، امتیاز یا رانت برای تعدادی از تولیدکنندگان و واردکنندگان کالا و خدمات از دیگر موانعی هستند که در برخی حوزه‌ها همچون بخش کشاورزی با واردات بی‌رویه، تولید داخلی را در منگنه قرار می‌دهند. نمونه این موضوع، وابستگی ۹۰ درصدی کشور به واردات برخی اقلام کشاورزی و به‌ویژه اقلام خوراکی دام و طیور است که علاوه بر حذف تولیدکننده داخلی از رقابت (به واسطه رانت‌ها و انحصارها)، مستقیماً سفره مردم را نیز هدف قرار داده‌اند. ساختار انگریزی اقتصاد ایران و فشار بر بخش مولد اقتصاد همچون فشار سنگین مالیات و حق بیمه برای بخش مولد و اعطای امتیازات زیاد برای فعالیت‌های غیرمولد، از دیگر موانعی است که فعالان اقتصادی در پایش‌های اتاق بازرگانی و مرکز پژوهش‌ها به آنها اشاره کرده‌اند و در گزارش سهولت کسب‌وکار بانک جهانی نیز ردیابی این موانع کاملاً دیده می‌شود.

برای نمونه، یکی از موارد جالب توجه که دومین مانع تولید در ایران است، دسترسی به تأمین مالی از بانک‌ها است. در این زمینه بررسی‌ها نشان می‌دهد درحالی‌که کل شاغلان کشور ۷۹ درصد آنان در صنایع کوچک و متوسط کشور شاغل هستند که سهم این واحدها از کل تسهیلات بانکی در سال‌های اخیر کمتر از ۶ درصد بوده است. این درحالی است دهک‌های طبقه‌بندی حکایت از آن دارد که سهم بنگاه‌های کوچک و متوسط از تسهیلات بانکی در کشور کره جنوبی حدود ۸۱ درصد، در چین حدود ۶۵ درصد، در مجارستان حدود ۶۲ درصد، در یونان نزدیک به ۵۴ درصد، در مالزی ۵/۱۶ درصد، در گرجستان ۴۵ درصد، در ترکیه ۳۲ درصد، در آمریکا ۱۷/۵ و در روسیه نیز ۱۳ درصد است.

در سهولت تولید فقط از ۳ کشور چنگ‌زده بهترینیم

بانک جهانی از سال ۲۰۰۴ میلادی سالانه گزارشی تحت عنوان «سهولت کسب‌وکار» (Doing business) در جهان منتشر می‌کند که این گزارش شامل ۱۰ شاخص اصلی «شروع کسب‌وکار»، «شرایط صدور مجوز ساخت»، «دسترسی به برق»، «ثبت مالکیت»، «اخذ اعتبار»، «حمایت از سرمایه‌گذاران اقلیت»، «پرداخت مالیات»، «تجارت برون مرزی»، «اجرای قراردادهای» و «رسیدگی به ورشکستگی و پرداخت دیون» است. طبق آمارهای گزارش بانک جهانی، شاخص سهولت کسب‌وکار ایران در میان ۱۹۰ کشور جهان، در گزارش ۲۰۱۳ این نهاد در رتبه ۱۴۵ جهان قرار داشته که این رتبه تا گزارش ۲۰۱۶ به ۱۱۷ رسیده، در گزارش ۲۰۱۷ به ۱۲۰، در گزارش ۲۰۱۸ به ۱۲۴، در گزارش ۲۰۱۹ به رتبه ۱۲۸ و در آخرین گزارش این نهاد بین‌المللی نیز به رتبه ۱۲۷ جهان رسیده است. به‌عبارت دیگر، در آخرین گزارش بانک جهانی، این نهاد وضعیت راه‌اندازی و شروع، انجام و ادامه کسب‌وکار در ایران را بدتر و نامساعدتر از ۱۲۷ کشور جهان ارزیابی کرده است. همچنین براساس داده‌های گزارش ۲۰۲۰ بانک جهانی، ایران با رتبه ۱۲۷، در سطح منطقه فقط از کشورهای یمن با رتبه ۱۸۷، افغانستان با رتبه



که داده‌های بانک جهانی نشان می‌دهد رتبه ایران در این شاخص در گزارش ۲۰۲۰ به ۱۲۸ رسیده است. در میان ۱۰ شاخص بانک جهانی، شاخص «صدور مجوز ساخت» مربوط به حیطه وظایف شهرداری‌ها می‌شود که بررسی گزارش‌های سال‌های گذشته نشان می‌دهد درحالی‌که رتبه ایران در این شاخص در سال ۲۰۱۶ با بهبود ۱۴۵ پله‌ای به رتبه ۲۷ جهان رسیده بود، اما در گزارش اخیر بانک جهانی در صدر مجوز رتبه ایران به ۷۳ جهان سقوط کرده است.

علاوه بر دولت و شهرداری‌ها، چهار معیار از ۱۰ معیار بانک جهانی مربوط به حوزه اختیارات قوه قضائیه است. طبق آمارهای گزارش ۲۰۲۰، رتبه ایران در شاخص ثبت مالکیت نسبت به گزارش سال ۲۰۱۹ حدود ۲۰ پله بهبود یافته و به رتبه ۷۰ رسیده است. در حوزه‌های رسیدگی به امور ورشکستگی، اجرای قراردادهای و شروع کسب‌وکار همگی با اندکی تغییر به ترتیب ۱۳۳ جهان، ۹۰ جهان، ۱۷۸ جهان بوده است.

دولت روحانی رکورددار نامساعدترین شرایط برای تولید

یکی از مستندترین گزارش‌هایی که به بررسی موانع کسب‌وکار و تولید می‌پردازد، گزارش پایش ملی محیط کسب‌وکار ایران،

۱۰ مانع اصلی تولید در کشور در بخش صنعت و کل اقتصاد ایران از دیدگاه فعالان اقتصادی کشور طی بهار سال ۱۳۹۹ (نمره ۱۰ بدترین وضعیت)				
در بخش صنعت		در کل بخش‌های سه‌گانه اقتصاد ایران		
ردیف	مؤلفه	ردیف	رقم شاخص	مؤلفه
۱	غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات	۱	۸/۵۳	غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات
۲	دشواری تأمین مالی از بانک‌ها	۲	۷/۶۱	دشواری تأمین مالی از بانک‌ها
۳	بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات ناظر بر کسب وکار	۳	۷/۴۴	دشواری تأمین مالی از بانک‌ها
۴	موانع اداری در اخذ مجوزهای کسب وکار از دستگاه‌های اجرایی	۴	۶/۷۷	رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات
۵	تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای تقلبی	۵	۶/۷۶	تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای تقلبی
۶	وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت برای تعدادی از رقبا	۶	۶/۶۴	وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت برای تعدادی از رقبا
۷	رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات	۷	۶/۶۳	موانع اداری در اخذ مجوزهای کسب‌وکار در دستگاه‌های اجرایی
۸	سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی	۸	۶/۵۸	رویه سخت‌گیرانه اداره کار و تأمین اجتماعی
۹	وجود رقابت غیرمنصفانه شرکت‌ها و موسسات دولتی و شبه‌دولتی در بازار	۹	۶/۵۶	فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات موردنیاز برای فعالیت اقتصادی
۱۰	فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات موردنیاز برای فعالیت اقتصادی	۱۰	۶/۴۹	تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای تقلبی
کل بخش‌های سه‌گانه اقتصادی				
۶/۰۱				
۱۰ مانع اصلی تولید در کشور در بخش خدمات و کشاورزی از دیدگاه فعالان اقتصادی کشور طی بهار سال ۱۳۹۹ (نمره ۱۰ بدترین وضعیت)				
در بخش کشاورزی		در بخش خدمات		
ردیف	مؤلفه	ردیف	رقم شاخص	مؤلفه
۱	غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات	۱	۸/۳۷	غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات
۲	دشواری تأمین مالی از بانک‌ها	۲	۷/۸۵	دشواری تأمین مالی از بانک‌ها
۳	بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات ناظر بر کسب‌وکار	۳	۷/۷۴	بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات ناظر بر کسب‌وکار
۴	موانع اداری در اخذ مجوزهای کسب‌وکار در دستگاه‌های اجرایی	۴	۶/۹۶	وجود رقابت غیرمنصفانه شرکت‌ها و موسسات دولتی و شبه‌دولتی در بازار
۵	دخالت‌های غیرمنطقی نهادها و دولتی در تعیین قیمت‌های بازار	۵	۶/۶۶	موانع اداری در اخذ مجوزهای کسب‌وکار در دستگاه‌های اجرایی
۶	وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت برای تعدادی از رقبا	۶	۶/۶۱	وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت برای تعدادی از رقبا
۷	وجود رقابت غیرمنصفانه شرکت‌ها و موسسات دولتی و شبه‌دولتی در بازار	۷	۶/۵۵	سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی
۸	تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای تقلبی	۸	۶/۵۴	رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات
۹	سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی	۹	۶/۵۲	تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای تقلبی
۱۰	فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات موردنیاز برای فعالیت اقتصادی	۱۰	۶/۴۵	عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران
کل بخش کشاورزی				
۶/۰۹				
منبع: استخراج از گزارش پایش ملی محیط کسب‌وکار ایران، اتاق بازرگانی ایران				

است که از سال ۱۳۸۹ تا پیاپی ۱۳۹۵ توسط مرکز پژوهش‌های مجلس انجام می‌شد و از پیاپی ۱۳۹۵ مسئولیت تهیه و پایش آن به اتاق بازرگانی ایران واگذار شد. در تعریف محیط کسب‌وکار آمده است: محیط کسب‌وکار به مجموعه عواملی گفته می‌شود که بر عملکرد یا اداره بنگاه‌های اقتصادی مؤثر هستند، اما تقریباً خارج از کنترل مدیران بنگاه‌ها قرار دارند؛ عواملی نظیر قوانین و مقررات، میزان دسترسی به نقدینگی و تأمین مالی، فرهنگ کاری در یک منطقه و... که در کشورهای و مناطق جغرافیایی گوناگون، در هر رشته کاری و نیز در طول زمان متفاوت هستند. امروزه، بهبود محیط کسب‌وکار یکی از مهم‌ترین راهبردهای توسعه اقتصادی هر کشور به‌شمار می‌رود و علاوه بر آن هرچه محیط کسب وکار یک کشور شرایط بهتری داشته باشد، بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینی بیشتر و هرچه بهره‌برداری از فرصت‌های کارآفرینی در جامعه‌ای بیشتر باشد، عملکرد اقتصاد آن کشور و خلق ارزش و ثروت در آن جامعه نیز بیشتر می‌شود و هرچه فضای کسب‌وکار نامساعد باشد، شروع کسب‌وکار، تولید و کارآفرینی و در نتیجه اشتغال و خلق ثروت سخت‌تر و غیرممکن می‌شود.

براساس تعاریف، عدد شاخص ارزیابی بین یک (بهترین شرایط) و ۱۰ (نامساعدترین شرایط) است. نتایج این گزارش نظرسنجی حاصل از ۲۹۰۰ تا ۳۰۰۰ فعال اقتصادی است که به صورت فصلی انجام می‌شود.

بررسی داده‌های ۳۷ فصل اخیر (از بهار ۱۳۹۰ تا بهار ۱۳۹۹) نشان می‌دهد عدد شاخص کسب‌وکار در ایران از ۵/۹۸ (بدترین نمره ۱۰) در بهار سال ۱۳۹۰ به ۶/۱۴ در بهار ۹۰ و تابستان ۹۱ رسیده و سپس با کاهش مناسبی در فصل زمستان ۹۲ و تابستان ۹۳ به ۵/۷۵ و سپس طی سال‌های ۹۳ تا زمستان ۹۶ این عدد در حوالی ۵/۸۰ تا ۶ تا ۶ در نوسان بوده است. اما در بهار سال ۹۷ این عدد پس از ۲۲ فصل (از زمان تابستان ۹۱) بار دیگر به‌طور قابل توجهی افزایش یافته و به ۶/۱۵ رسید و این شاخص از زمان اولین پایش فصلی بدترین نمره و نامساعدترین شرایط را ترسیم می‌کرد. در تابستان سال ۹۷ و همچنین پیاپی ۹۷ شاخص با رکورد شکنی به ترتیب به ۶/۴۰ و ۶/۴۹ رسید. این شاخص با تخلیه جو روانی تحریم‌ها و جو روانی انتهای ارزی در بهار ۹۷ گرچه تا حدودی کاهش یافت، اما بازهم در پیاپی این رقم ۶/۲۷ و در زمستان ۹۷ نیز این عدد ۶/۱۷ بود. با شروع بهار سال ۹۸ بازهم شاخص کسب‌وکار بهبود نسبی را تجربه کرده و رقم شاخص به ۶/۰۷ در تابستان و به ۶/۰۳ در بهار ۹۸ رسید.

بین ۲۷ فصل اخیر، دو فصل زمستان ۹۸ و بهار ۹۹ با همه فصل‌های پیشین تفاوت اساسی دارند، چراکه با شروع اسفند ۹۸ ویروس کرونا وارد کشورمان شده و موانع جدی پیش پای سرمایه‌گذاران، تولیدکنندگان و فعالان اقتصادی قرار داد. در این خصوص همچنان که در گزارش اتاق بازرگانی بر آن تأکید شده، پیامدهای شیوع ویروس کرونا به‌عنوان یکی از موانع کسب‌وکار در نظرسنجی‌های شاخص ملی محیط کسب‌وکار زمستان ۹۸ و بهار سال جاری لحاظ شده است. براساس نتایج، این پیامدها را می‌توان در بدتر شدن شاخص کل محیط کسب‌وکار در زمستان و بهار مشاهده کرد، به‌طوری‌که رقم شاخص کسب‌وکار در زمستان ۹۸ به ۶/۰۵ رسید که حدود ۰/۰۲ بیش از فصل پیاپی ۹۸ بود. در بهار سال جاری هم رقم شاخص به ۶/۰۱ رسیده که بهبود جزئی نسبت به زمستان نشان می‌دهد، اما باید توجه داشت رقم مذکور همچنان در مقایسه با رقم شاخص ۳۷ فصل اخیر، از رقم ۲۴ فصل بیشتر بوده و شرایط کسب‌وکار نامساعدتر است.

۱۰ مانع اصلی تولید در ایران

مطابق مدل ارائه‌شده برای محاسبه شاخص محیط کسب‌وکار در ایران، شاخص ملی محیط کسب‌وکار از طریق انجام محاسبات بر روی ۷۰ نماگر که شامل ۲۸ مؤلفه پیمایشی و ۴۲ مؤلفه آماری که از عوامل مختلف و قابل احصای مؤثر بر اداره واحدهای تولیدی در ایران معرفی شده است، حاصل می‌شود. باتوجه به حجم داده‌های آماری، در این گزارش تمرکز اصلی بر نتایج پیمایش اتاق بازرگانی در بهار ۱۳۹۹ است. نتایج این پیمایش نشان می‌دهد طی بهار ۱۳۹۹ از بین ۷۰ نماگر (شامل ۲۸ مؤلفه پیمایشی و ۴۲ مؤلفه آماری)، مؤلفه غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و

محصولات، با نمره ۸/۵۳ (عدد ۱۰ بدترین وضعیت) در رتبه اول مولفه‌های نامساعدکننده تولید و کسب وکار در کشور بوده است. پس از آن، «دشواری تأمین مالی از بانک‌ها» با رقم ۷/۶۱ در رتبه دوم دلایل نامساعدکنندگان و موانع اصلی تولید بوده است. بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات ناظر بر کسب‌وکار سومین شاخصی است که با رقم ۷/۴۴ به‌عنوان نامساعدکنندگان تولید از سوی فعالان اقتصادی مطرح شده است. موانع اداری در اخذ مجوزهای کسب‌وکار از دستگاه‌های اجرایی با ۶/۷۷ در رتبه چهارم، تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای تقلبی با ۶/۷۶ در رتبه پنجم، وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت برای تعدادی از رقبا ۶/۶۴ در رتبه ششم، رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات با ۶/۶۳ در رتبه هفتم، سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی با ۶/۵۸ در رتبه هشتم، وجود رقابت غیرمنصفانه شرکت‌ها و موسسات دولتی و شبه‌دولتی در بازار با ۶/۵۶ در رتبه نهم و فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات موردنیاز برای فعالیت اقتصادی با ۶/۴۹ در رتبه دهم عوامل نامساعدکننده و مانع تولید در بهار سال جاری در هر سه بخش اقتصادی (خدمات، صنعت و کشاورزی) بوده‌اند.

در کنار شاخص کل، آمارهای پایش اتاق بازرگانی نشان می‌دهد در بخش صنعت گرچه رقم شاخص کل شاخص صنعت ۵/۸۷ بوده، اما در این بخش از دیدگاه فعالان اقتصادی غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات با ۸/۶۶ (بدترین نمره ۱۰) در رتبه اول عوامل نامساعدکننده شرایط کسب‌وکار قرار داشته، بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات ناظر بر کسب‌وکار با ۷/۵۹ در رتبه دوم و دشواری تأمین مالی از بانک‌ها با ۷/۵۵ در رتبه سوم قرار دارد. رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات، تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای تقلبی، برداشت‌های سلیقه‌ای از قوانین و مقررات توسط مأموران محیط‌زیست، شهرداری و غیره، موانع اداری در اخذ مجوزهای کسب‌وکار در دستگاه‌های اجرایی، رویه سخت‌گیرانه اداره کار و تأمین اجتماعی، فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات موردنیاز برای فعالیت اقتصادی و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی ۱۰ عامل اصلی نامساعدکننده و موانع تولید هستند.

در بخش خدمات، بررسی‌ها نشان می‌دهد از دیدگاه فعالان اقتصادی گرچه رقم شاخص کل بخش خدمات ۶/۰۸ است، اما غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات با ۸/۴۸ در رتبه اول عوامل نامساعدکننده شرایط کسب‌وکار قرار داشته و پس از این شاخص، دشواری تأمین مالی از بانک‌ها با ۶/۷ در رتبه دوم و بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات ناظر بر کسب‌وکار با ۷/۳۱ در رتبه سوم قرار دارد. وجود رقابت غیرمنصفانه شرکت‌ها و موسسات دولتی و شبه‌دولتی در بازار، موانع اداری در اخذ مجوزهای کسب‌وکار در دستگاه‌های اجرایی، وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت برای تعدادی از رقبا، سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی، رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات، تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای تقلبی و عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران هفت علت دیگر نامساعدکننده فضای کسب‌وکار در بخش خدمات بوده‌اند.

در بخش کشاورزی گرچه شاخص کل (ارزیابی ۷۰ نماگر) در بهار ۱۳۹۹ به ۶/۰۹ رسیده، اما غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات با ۸/۳۷ (بدترین نمره ۱۰) در رتبه اول عوامل نامساعدکننده شرایط کسب‌وکار قرار داشته و پس از آن، دشواری تأمین مالی از بانک‌ها با عدد ۷/۸۵ در رتبه دوم و بی‌ثباتی سیاست‌ها، قوانین و مقررات ناظر بر کسب‌وکار با ۷/۷۴ در رتبه سوم قرار دارد. موانع اداری در اخذ مجوزهای کسب‌وکار در دستگاه‌های اجرایی، دخالت‌های غیرمنطقی نهادها دولتی در تعیین قیمت‌های بازار، وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت برای تعدادی از رقبا، وجود رقابت غیرمنصفانه شرکت‌ها و موسسات دولتی و سوءاستفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی و فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات موردنیاز برای فعالیت اقتصادی هفت عامل دیگری هستند که در کنار سه عامل قبلی موجب دشواری کسب‌وکار و تولید در بهار ۱۳۹۹ در بخش کشاورزی شده‌اند.